

Список використаних джерел

1. Gruen A. The betrayal of the Self: the Fear of Autonomy in Men and Women. Human development Books, Berkeley, 2007.
2. Gruen A. The insanity of Normality: Toward Understanding Human Destructiveness. Human Development Books, Berkeley, 2007.
3. Gruen A. The Need to Punish: The Political Consequences of Identifying with the Aggressor//The Journal of Psychohistory, Vol. 27, No 2, Fall 1999.

Arno Gruen's psychodynamics main topics are reviewed and dealt with in the paper. The mechanisms of conformity are discussed, the experiences leading to the betrayal of the Self are explained. The relation of conformity to aggression and destructiveness is examined. The review is followed with an integral model of the psychopathological picture of conformist consciousness, and possible requirements for a successful intervention are suggested.

Keywords: psychodynamics, conformity, autonomy, aggression.

Отримано: 7.02.2010

УДК 378.011.3 (477.43) "1918/1920":159.9

О.А.Чеканська

Цінність психолого-педагогічних поглядів Л.Т. Білецького у Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918–1920 рр.)

У статті розглядається наукова діяльність Л.Т. Білецького, спрямована на вивчення проблеми становлення та розвитку психологічної і педагогічної науки, в контексті діяльності Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1921 рр.).

Ключові слова: історія психології, педагогіка, Л.Т. Білецький, розвиток особистості, Поділля.

В статье рассматривается научная деятельность Л.Т. Билецкого направленная на решение проблемы становления и развития психологической и педагогической науки, в контексте деятельности Каменец-Подольского государственного украинского университета (1918-1921 гг.).

Ключевые слова: история психологии, педагогика, Л.Т. Билецкий, развитие личности, Подолье.

Дослідження становлення та розвитку наукових знань базується на національному, суспільно-історичному ґрунті, на конкретних історичних прикладах, подіях, фактах, біографіях людей – творців науки. Саме життєпис особистості, в якому розкрито її різноманітні позитивні якості, мотивація поступків, суть, мета і досягнення творчої діяльності, мають найбільшу цінність і вплив на формування вагомих світоглядів, ознайомлення та внесення нових надбань у загальнонаукову справу.

Вагомим внеском до історії подільської науки початку ХХ століття необхідно віднести заснування та діяльність Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1921 рр.) (КПДУУ), як одного із найбільших культурно-освітніх досягнень не лише Поділля, а й всієї України [2, с. 13-15].

До подільських науковців (І. Огієнка, С. Балея, В. Зеньковського, С. Русової та ін.), які активно сприяли розвитку психологічної та педагогічної думки на ниві Кам'янець-Подільського державного українського університету, необхідно віднести і Леоніда Тимофійовича Білецького [3, с. 170].

Педагог, філософ, вчений-літературознавець, громадський і політичний діяч Л.Т. Білецький, народився 5 травня 1882 р. в с. Литвинівці Липовецького повіту Київської губернії в селянській родині. Початкову освіту здобув у двокласній народній школі в с. Краснопілці Уманського повіту, а після її закінчення вступив до Петербурзької середньої механіко-технічної школи. У 1907 р. успішно склав іспити на атестат зрілості за курс Другої Київської класичної гімназії і вступив на фізико-математичний факультет університету св. Володимира. На цій спеціальності навчався недовго і в 1908 році перевів на історико-філологічний факультет того ж навчального закладу [2, с. 248].

З 1909 р. Л.Т. Білецький з великим завзяттям працює в семінарах відомого російського літературознавця В. Перетця та професора А. Лободи. Саме тут упродовж 1910-1912 рр. студент захопився студіями з нової російської і української літератури та народної поезії. Разом з іншими студентами-філологами, які групувалися навколо В. Перетця, брав участь у наукових екскурсіях до Петербурга, Москви, Вільно, Ніжина, Катеринослава та інших міст [5, с. 3].

Закінчивши у 1913 році Київський університет золотим медалістом, Л.Т. Білецький отримав рекомендацію і був залишений при закладі професорським стипендіатом для підготовки до

викладацької роботи і отримання вченого ступеня. Ґрунтовно студіюючи програму підготовки магістранта, Л.Т. Білецький навесні 1918 р. успішно склав магістерські іспити, які давали йому право провадити викладацьку роботу у вищій школі на посаді приват-доцента [1, с. 4].

Розв'язуючи кадрову проблему, яка на той час для Кам'янця-Подільського була дуже гострою, Міністр освіти і мистецтва М.П. Василенко та І.І. Огієнко підбирали здібних молодих науковців, які володіли українською літературною мовою. Саме тоді в поле їх зору і потрапив Л.Т. Білецький, який щиро прагнув до самореалізації і служіння національній справі у рідній вищій школі. Цілком ймовірно, що на роботу до КПДУУ Леоніда Тимофійовича рекомендував В. Перетц, серед відомих учнів якого був також І.І. Огієнко. Офіційне призначення Л.Т. Білецького відбулося, за одними даними, 27 серпня, за іншими – 12 жовтня 1918 р. Він зайняв посаду приват-доцента по кафедрі української літератури і отримав доручення викладати обов'язковий навчальний курс (як справжній професор) [3, с. 171].

Починаючи з 1919 року Л.Т. Білецький прочитав у КПДУУ курс лекцій з педагогіки та психології. Конспект лекцій, який зберігається у Державному архіві Хмельницької області, дає можливість нам простежити стан та розвиток психолого-педагогічних поглядів, що були відомі на початку ХХ століття на Поділлі [4].

Білецький Л.Т. у своїх лекціях з психології подавав накопичені наукові досягнення, які існували на той час. Зокрема, він звертався до фактів психології в рамках філософських вчень. Вивчав Августина: записки психологізму, де відзначав, що психологізм найбільше проявився у вченні про час, сутність, що не може існувати без душі, яка пам'ятає, чекає, споглядає дійсність. Важливим філософським досягненням Августина відзначалося висвітлення проблеми реальної динаміки конкретного людського життя на протигагу конкретній історії суспільства. У трактаті "Сповідь", де зображується становлення особистості, розглядаючи людину від появи немовляти до особи, що самоусвідомлює себе християнином, Августин створив першу філософську теорію, де досліджувався психологічний бік життя [4, арк. 15].

Л.Т. Білецький простежує також довготривалий процес відокремлення психології у самостійну науку, звертаючись до Канта, який заперечує психологію і відірвав її від філософії, до Фриза, який знову повернувся до думки поєднання психології та філософії. Герbart усвідомлював, що вся природна свідомість заснована на математиці, засновував і психологію на математиці. Фелнер розвинув послідовність про взаємодію психології і природознавства. Л.Т. Бі-

лецький, відзначав погляди Гуссерля: "Філософська дисципліна або філософська психологія з одного боку і природна наукова психологія з іншого боку. Об'єкт повинен бути звільнений від усього того, що знаходиться в тому, що спостерігає. Це означив "вид": 1) перша яскрава ознака спостереження – розрив між об'єктом і суб'єктом; 2) Спостерігач спостерігає природу з зовнішнього боку. Гуссерль вважав, що головне завдання він визначив вже в першій книзі – "Філософія арифметики" (1891). Два основних предмети його інтересу, математика та формальна логіка, з одного боку, і психологія – з іншого, вперше з'єдналися в цій роботі" [4, арк. 9]. За Мюнстербергом Л.Т. Білецький зазначав: "Потрібно розрізняти психологію і філософію. Перша досліджує явища безстрасно, а філософія – світогляд. Психологія абстрагує зсередини життя один момент. Психолог ставить своїм завданням вивчати інтенсивність напруженого психологічного життя її кількісної сторони. Зароджується психологічний атомізм" [4, арк. 7]. Л.Т. Білецький зауважує, що завдання філософського дослідження укладають творчість людської особистості. Це психологія, головним чином, досліджує питання про волю, почуття і думки. Завдання педагога – розбудити творчу особистість в дитині. Мюрцбургська психологічна школа досліджує особистість. З найбільшою яскравістю ця психологія творчої особистості прищепилася у Франції [4, арк. 9-10; 7].

Л.Т. Білецький стверджував, що педагогіка базується на природничо-науковій базі психології. Але вона розриває людину від дійсного життя. Звідси була спроба створити психологію, яка досліджувала б психологічну життєдіяльність людини в цілому. Це досліджувала філософія. Психологія досліджувала людську особистість, і те, наскільки якісно вона проявляється [4, арк. 9].

Педагогічний матеріал Л.Т. Білецький подавав на прикладі західноєвропейських країн. Він вважав, що англійська школа краще в методичному змісті, німецька краще в кількісному. Висвітлюючи напрямки, які помічалися на той час, надавав перевагу герbartіанському, як одній з істотніших та більш досконалих шкіл. Школа Герbart або так званий "герbartіанський" напрямок у науковій педагогіці, Л.Т. Білецький відзначав, що існує до цього часу і звертаючись до нього, він зосереджував увагу на психолого-педагогічні ідеї Герbartа про чотириступінчасту структуру уроку, виховне навчання, систему розвивальних вправ. А саме, чотири стадії уроку: введення нового матеріалу, установлення зв'язку між новим і старим матеріалом, узагальнення і формулювання висновків, застосування вивченого матеріалу на практиці. Теорії видів навчання: описова (має на меті виявити досвід дитини, доповнити

його за допомогою образної розповіді вчителя, наочних засобів, заучування матеріалу напам'ять), аналітичне (має завданням поділ навчального матеріалу на складники і надання уяві учнів певної частини), синтетичне (узагальнення, синтез існуючого в свідомості відокремленого, зведення його до системи). Процес навчання має забезпечувати єдність трьох способів навчання. Ставлячи вище за все розвиток мислення учнів, відводив головне місце в навчальному процесі стародавнім мовам і математиці. Герbart намагався теоретично обґрунтувати педагогіку, вважаючи, що філософія вказує мету виховання, а психологія – шляхи до цієї мети. Визначаючи основну мету виховання дітей як гармонію волі з естетичними ідеями і вироблення багатостороннього інтересу, накреслив основні шляхи і засоби її досягнення: виховуючи навчання, керування людьми і моральне виховання [4, арк. 2-3; 7].

Ідея виховуючого навчання Герbartа, яка відзначає Л.Т. Білецький, містить шість видів багатостороннього інтересу: емпіричного – до навколишнього світу; спекулятивного – до речей і явищ; естетичного – до прекрасного; симпатичного – до близьких; соціального – до всіх людей; релігійного – служіння релігії “найвищому духові”. Для задоволення багатостороннього інтересу необхідно відповідно проводити навчання: розвивати уяву, пам'ять, логічне мислення, пробуджувати інтерес до знань, збагачувати різними уявленнями. Система морального виховання Герbartа ґрунтується на п'яти моральних ідеях: ідея внутрішньої волі (робить людину цільною, без “душевного розладу”; ідея вдосконалювання (поєднує силу й енергію волі і забезпечує “внутрішню гармонію” людини; ідея приязні (сприяє погодженості волі однієї людини з волею інших); ідея права (має вирішальне значення у розв'язуванні конфліктів між волею людей); ідея справедливості (визначає нагороду тому, хто зробив добру послугу суспільству, або покарання тому, хто порушив закони і правила). На думку педагога, той, хто виховується на основі цих ідей, ніколи не вступатиме в конфлікт із середовищем [4, арк. 3-5; 7].

Л.Т. Білецький акцентує увагу на тому, що однозначних відповідей від педагогіки не можна отримати, оскільки вона – наука молода, він звертався до вирішення питань, а саме: кому має належати вплив на школу і як це буде сприяти розвитку особистості. По-перше, він відзначив про величезний контингент, який стоїть за те, щоб школу передати церкві і нелегально здійснювати контроль. Це допоможе формувати світогляд у вихованців та сприятиме моральному їх розвитку. Другий варіант – це школа державі, яка висувалась другою вимогою. На прикладі німців показав, що

провідною у них є думка, де школа має належати державі і при цьому, кожна політична партія тягне школу в свої руки. Товариство Геккеля це підтримує та пропагує, і на думку Л.Т. Білецького – це панська точка зору. Третя група вважала, що школа повинна регулюватися сільською та громадською громадами і це сприятиме рівновазі між формами правління. Менша група людей і почасти в Росії – школа повинна бути віддана під контроль сім'ї (Москва). Це, на думку представників, сприятиме вихованню того, що прагнуть побачити батьки. В останні роки була виставлена ще одна вимога, до якої схилився Л.Т. Білецький, – школа повинна належати самій дитині, бо в пору дитячого життя школа забирає частину дитинства для життя вже дорослої людини, бо для одного справжня школа не тільки світле, а потрібне подання цього напрямку. Наполягали на тому, щоб створити школу, як щось світле у дитячому житті. У Німеччині школа, була не така радикальна, як російська школа, яка дійсно йшла за дитиною, відроджуючи виховні ідеї Л. Толстого. Ідея ця, на думку О. Музиченко, цілком здорова. Ця точка зору притаманна педагогам та психологам початку ХХ ст. [4, арк. 3; 6].

Через педагогіку вчений досліджував духовність, а її базовим поняттям – виховання. Тому розвиток духовної сфери здійснювалося через виховання. Л.Т. Білецький, цитуючи відомого педагога О.Музиченка, відзначав: “Виховувати, як вважає педагог, – означає впливати головним чином на характер людини. Якщо людина енергійно діє і в діях її є єдність, визначеність і стійкість у вчинках, ... тоді ми кажемо, що у такої людини є характер”. Як бачимо, з характером у людини поєднується вміння діяти. Чим енергійніше і самостійніше діє людина, тим сильнішим потрібно назвати її характер. Тому виховати означає “зробити волю сильною і розвиненою”. І школа знайшла “особливий засіб” розвивати волю. Школа помітила, що деколи у людини є знання, уміння, але діяти, проявляти волю вона не може тому, що в неї немає ніякого інтересу. “Інтерес є тим містком, який веде людину від бажання до дії, тобто до виявлення волі”. Узагальнюючи свої думки про характер, волю і інтерес, О.Музиченко підкреслював, що “виховувати – означає виробляти характер, а це означає загартовувати волю: цього можна досягти, головним чином, за допомогою розвитку інтересу у учня”, тому, виходячи з цього, виховання визначається як розвиток інтересу [4, арк. 3-4; 6].

Головний педагогічний елемент шкільної діяльності на початку ХХ ст. був спрямований на легкість і цікавість матеріалу для запам'ятовування (лабораторний метод) та сприяння розвитку творчого потенціалу, для якого потрібно застосовувати педагогічний талант (генетичний метод). За Л.Т. Білецьким: 1) вимога не обтяжувати

пам'ять сирим матеріалом. Оскільки це заважає дитині аналізувати та практично використовувати засвоєний матеріал. Дитина лише формально запам'ятовує інформацію, яку може потім відтворити, а не практично оперувати поняттями та термінами; 2) "відчуження школи, то життя на благо". Шкільні знання та уміння мають бути розмежовані; 3) вимога – назад до природи, досягти природу, спостерігати, навчати дитину та розвивати те, що властиве їй природі. Потрібно наблизити дитину ближче до мистецтва: дозволити їй займатися художньою роботою. Потрібно більше змушувати, також до трудової діяльності, що допоможе забезпечити розвиток цілісної особистості. Адже мистецтво розвиває естетичні почуття та вміння цінувати красу, а трудова школа спрямовує особистість у світ праці та здобування різних практичних і теоретичних навичок [4, арк. 3].

На думку вченого, боротьба за школу взагалі боротьба соціальна, бо виходить за рамки боротьби педагогічної. Його гаслом було: "Для блага народу. Перша соціальна вимога, щоб все або через народну школу. Друга соціальна вимога – єдина в розумінні викладання школа" [4, арк. 2-3]. Загострював увагу на обов'язкові школи для відсталих та особливі притулки для етично зіпсованих. На питання про вміння навчити та розвивати дітей, він зауважував, що діти – це не ваза, яку потрібно наповнити, а вогнище, яке треба запалити [4, арк. 5].

Л.Т. Білецький подав систему педагогіки, яка складалася з практичної педагогіки і теоретичної, тобто системи: запитання – відповідь. Практична педагогіка розбирала два питання: 1) в якій формі здійснювати вплив на дітей і 2) які форми використовувати для навчання дітей, а саме, де діти живуть і виховуються, влаштування їх і організація школи, зовнішнє обладнання школи (школоведення). Вчені даного напрямку вважали, що форми та обладнання, де знаходяться діти, впливають на успішність процесу навчання [4, арк. 5-7].

Розрізняли питання, які вирішувалися на ґрунті теоретичної педагогіки: про мету виховання та засоби виховання. У зміст виховання входять і навчання, і вплив на характер, мета – телеологія і засіб методології. Мета вирішується етикою, методологія – психологією. Засоби виховання діляться на засоби навчання та керівництва дітьми або у вузькому сенсі виховання. Під дидактикою розуміли теорію навчання дітей. Вона поділялася на дидактику загальну і приватну. Наочне уявлення по-різному розумілося у кожній галузі. Під наочним, розумілося кожне творіння, фантазія, яка представляє невидимий їм предмет, але щоб кожен пережив, уявивши собі чітко предмет, бо це є в самостійному відтворенні. Загальна дидактика вирішує мету навчання і засоби навчання, через

вибір матеріалу, об'єднання цього матеріалу, співвідношення предметів між собою або у відповідності, обґрунтування теорією, методичною обробкою [4, арк. 8].

Л.Т. Білецький подав цікавий матеріал впливу школи на розвиток особистості на прикладі англійської школи, у якій враховували: 1) силу, 2) мистецтво і 3) старанність. А під силою розуміли нервову систему людини, її особисте здоров'я. Під мистецтвом – уміння використати творчий потенціал у своїй праці та силу, що залежить від навчання і виховання (освіти). Під старанністю розумілася глибока сумлінність людини в практичній діяльності, яка залежить від оздоровлення сім'ї та від оздоровлення школи. Реформа сім'ї вимагає реформу дошкільного виховання. У цій схемі величезна кількість факторів – або пов'язана зі школою, або шляхом залежить від школи. Ця реформа мала на меті покращити дошкільну освіту, насамперед, в якісному плані. Цю педагогіку називали андрагогікою – наука, яка цілком керує дорослими, або педагогіка дорослих, що займається дослідженням проблем освіти, самоосвіти й виховання дорослих, а також зливається з внутрішньою політикою держави [4, арк. 8-9].

Л.Т. Білецький стверджував, якщо сім'я буде внутрішньо сильною та стійкою структурою, то і держава буде твердою. Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності. Оскільки мета виховання підростаючого покоління – формування всебічно розвиненої особистості, сім'я, як і школа, здійснює моральне, розумове, трудове, естетичне і фізичне виховання. Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Головна умова сімейного виховання – міцний фундамент сім'ї, що базується на її непорушному авторитеті, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя [4, арк. 9; 6].

Сімейне виховання має свою бібліографію. Л.Т. Білецький пропонує: Ковалевського "Про доступ", Друммонда "Вступ до вивчення дитини", Чемберлена "Дитя", Болдвіна "Духовний розвиток дитини у зв'язку з розвитком рас", Лесгафта "Вказівки до сімейного виховання", Гундобіна (на кшталт лікарського радника, але зачіпає і сімейне виховання) [4, арк. 3].

Мета виховання, на думку Л.Т. Білецького, – це творення цілісної людини, тобто характеру засобом впливу на фізику і на волю. Вся система розбивається на 2 практичні і 2 теоретичні частини: 1) яка форма, 2) як обладнана форма, 3) мета виховання, 4) кошти виховання (це визначає області дисципліни). Дві форми виховання: домашнє (одна особа) і масове виховання (багатьох). Домашнє – теорія сімейного виховання (у формі сімейної обстановки) [4, арк. 5].

Питання виховання має ширше і це виховання ділиться на дві форми: закриті навчальні заклади і відкриті навчальні заклади (гімназії). Коль де Рот, школа Левитської (Царське село), школа-інтернат на лоні природи під Москвою – це закриті школи, для яких існує особлива теорія. Між сімейною і закритою формою виховання потрібен міст: дається кожному вчителю 9 чоловік дітей різного віку і утворюється шкала на зразок родини. Це змінить правильне рішення цього питання. У цій теорії є 9 глав: 1) інститут, 2) виховні і духовні училища, 3) сирітські будинки, 4) виправні навчальні заклади, 5) недієздатні, 6) ідіоти, 7) німі і глухо-сліпі, 8) каліки і 9) для епілептиків. Існують військові навчальні заклади [4, арк. 7-9].

Л.Т. Білецький доводив, що необхідно педагогіці й психології виокремити місце серед навчальних дисциплін. Відлунням іноземної суперечки в педагогіці є російська брошура Волковича “Педагогіка як наука перед судом її супротивників”. Цінність її в тому, що вона відповідає на питання педагогіки у широкому та вузькому сенсі, визначає умови науковості дисципліни. Визначилась педагогіка у вузькому сенсі за схемою Райна. Педагогіка поділяється на дві головні половини: історія педагогічних учнів і система педагогіки. Л.Т. Білецький подавав таку бібліографію з історії педагогіки, яка включала історію шкіл і регулюючі закони, або історію педагогічних закладів, а також історію педагогічних ідей, або історію педагогічної думки, або історію педагогічних теорій. Для ознайомлення з історією педагогічних теорій він рекомендував зарубіжних авторів. Історію педагогічної думки Л.Т. Білецький відзначив у таких працях: книга Паульсена “Історія народної освіти в Німеччині”, де зосереджував увагу на питання цієї праці про майбутнє школи Раумера, Мадзолевський і Шмідт “Історія педагогіки”, Квік “Реформатори в педагогіці”, Компоре “Критична історія”, Монро “Історія індивідуальна” [4, арк. 5]. Цитуючи відомого німецького вченого К. Шмідта, Л.Т. Білецький говорив: “Лише той в змозі зрозуміти істину сучасної науки, хто сам вжився в історію науки. Вона вчить бути об’єктивним, правильно оцінювати думки, що циркулюють в літературі. Вона допомагає усвідомлювати, що багато з того, що приймається тим чи іншим дослідником за своє нове, оригінальне

творіння, давно вже існувало раніше і робилося часом чи намічалось ще вірніше і краще, ніж сьогодні, чи, навпаки, визнане неправим, давно засуджене багаторічним досвідом. Відсутністю твердих знань з історії науки можна пояснити немало помилок в діяльності практиків і вчених” [4, арк. 7-9].

Отже, науково-теоретичний аналіз дослідження практичної діяльності Л.Т. Білецького свідчить про цінність наукового матеріалу ученого, який дозволяє простежити і дає можливість усвідомити труднощі виникнення передової психолого-педагогічної думки, а також використання їх у процесі вироблення цілісної української, зокрема подільської науки.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Кам’янець-Подільського Державного Українського Університету // Свято Поділля: Видання Подільського Українського товариства “Просвіта”. – 1918. – 22 жовтня. – 8 с.
2. Завальнюк О.М. Кам’янець-Подільський національний університет (1918-2008 рр.): Історичний нарис / О.М. Завальнюк, О.Б. Комарніцький. – Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 296 с.
3. Завальнюк О.М. Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2009 рр.): Історичний нарис / О.М. Завальнюк, О.Б. Комарніцький. – Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 388 с.
4. Лекции по педагогике и психологии Л.Т. Белецкого // Державний архів Хмельницької області. – Ф. 582. – Оп. 1. – Спр. 50. – 16 арк.
5. Мандрика М.І. Леонід Білецький. – К.: Вінніпег, 1957. – С. 3.
6. Прищак М.Д. Поняття духовності в педагогічній спадщині О.Ф. Музиченка // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2006. – Т. I. – С. 133-115.
7. Роменець В.А. Історія психології: ХІХ – початок ХХ століття: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2007. – 832 с.

Scientific activity of L.T. Biletsky is examined in the article, it is directed on the study of problem of becoming and development of psychological and pedagogical science, in the context of activity of Kamyanets-Podilskiy state Ukrainian university (1918-1921).

Keywords: history of psychology, pedagogics, L.T. Biletsky, development of personality, Podillya.

Отримано: 14.03.2010